

Aysel Ələsgər

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

10.30546/2518-752X.1.507.048

İBTİDAI SİNİFLƏRDƏ TƏDRİS METODLARININ YENİLİKLƏRİ

Açar sözlər: ibtidai təhsil, fərdi yanaşma, aktiv öyrənmə, texnologiya, STEAM, inkişaf, müəllim, valideyn, qrup işi, yenilik, keyfiyyət, təhsil

Keywords: primary education, individual approach, active learning, technology, STEAM, growth, teacher, parents, group work, innovation, quality, education

Ключевые слова: начальное обучение, индивидуальный подход, активное обучение, технологии, STEAM, развитие, учитель, родители, групповая работа, новшество, качество, обучение

Giriş. İbtidai təhsil uşaqların təhsil həyatında ən vacib və həlledici mərhələ hesab olunur. Bu dövr onların yalnız bilik bazasının formalaşdığı deyil, həm də sosial, emosional və intellektual inkişaflarının başladığı əsas zamandır. İbtidai sinif illərində əldə olunan bacarıq və vərdislər uşağın gələcək təhsil uğurlarının təməlini qoyur. Müasir dövrdə təhsil sahəsində baş verən sürətli dəyişikliklər, xüsusilə texnologiyanın inkişafı və qloballaşma ibtidai təhsildə ənənəvi metodların yenidən nəzərdən keçirilməsini zəruri edir. Bu baxımdan, yeni və innovativ tədris üsullarının tətbiqi uşaqların həm aktual biliklər əldə etməsinə, həm də gələcəyin çağırışlarına hazırlaşmasına imkan yaradır.

İbtidai təhsil uşaqların təhsil həyatında ən vacib və həlledici mərhələ hesab olunur. Bu dövr onların yalnız bilik bazasının formalaşdığı yox, həm də sosial, emosional və intellektual inkişaflarının başladığı əsas zamandır. İbtidai sinif illərində qazandığı bacarıq və vərdislər uşağın gələcək təhsil uğurlarının təməlini təşkil edir. Buna görə də, bu mərhələdə tətbiq olunan tədris metodları müasir tələblərə uyğun olmalı, davamlı inkişaf etdirilməli və yenilənməlidir. Zamanın dəyişməsi ilə birlikdə təhsil sahəsində də ciddi transformasiyalar baş verir. Xüsusilə texnologiyanın sürətli inkişafı, qloballaşma və informasiya cəmiyyətinin formalaşması ibtidai təhsildə ənənəvi yanaşmaların yenidən nəzərdən keçirilməsini tələb edir. Bu səbəbdən müəllimlər və təhsil sistemləri yeni, innovativ tədris üsullarını tətbiq etməyə meyilli olurlar ki, uşaqlar həm aktual biliklərə yiyələndə bilsinlər, həm də gələcəyin çağırışlarına hazırlıqlı olsunlar.

Aktiv öyrənmə metodları bu yeniliklərin mərkəzində dayanır. Bu metodlar sayəsində şagirdlər sadəcə passiv dinləyicilər deyil, dərs prosesinin fəal iştirakçılarına çevrilirlər. Onlar yalnız məlumat almaqla kifayətlənməyib, əldə etdikləri bilikləri praktiki şəkildə tətbiq etmək imkanı qazanırlar. Aktiv öyrənmə çərçivəsində interaktiv tapşırıqlar, qrup işləri və layihə əsaslı fəaliyyətlər geniş istifadə olunur. Məsələn, şagirdlər birlikdə müəyyən məsələ üzərində işləyir, fikirlərini müzakirə edir, problemləri həll etməyə çalışırlar. Bu cür tədris şəraiti onların təkcə nə-

zəri biliklərini artırmır, həm də əməkdaşlıq, kommunikasiya, kritik düşünmə və yaradıcı yanaşma bacarıqlarını inkişaf etdirir. Uşaqlar təhsilə daha maraqlı olur, motivasiyaları yüksəlir və öyrənmə prosesindən daha çox zövq alırlar. Bu da təhsilin effektivliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır və uşaqların gələcək təhsil və həyat uğurları üçün möhkəm zəmin yaradır.

Bununla yanaşı, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) ibtidai siniflərdə tətbiqi təhsilin keyfiyyətini və effektivliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Müasir texnoloji vasitələr şagirdlərin dərslə marağını yüksəltməklə yanaşı, onların öyrənmə prosesini daha interaktiv və anlaşılan edir. Məsələn, elektron dərslər vasitəsilə şagirdlər istənilən vaxt mövzuları təkrar edə, çətin hissələri yenidən işləyə bilirlər ki, bu da onların anlayış səviyyəsini artırır. İnteraktiv lövhələr müəllimə dərsləri daha dinamik keçirməyə imkan verir; burada şagirdlər dərslə fəal iştirak edir, müxtəlif tapşırıqları həll edir, vizual materiallarla işi asanlaşdırırlar.

Bundan əlavə, təhsil proqramları və onlayn resurslar şagirdlərə müxtəlif mövzuları müxtəlif formalarda, video, animasiya və interaktiv oyunlar vasitəsilə öyrənmək imkanı yaradır. Bu cür vasitələr həm diqqətin yayılmasının qarşısını alır, həm də uşaqların dərslə marağını artırır. Virtual laboratoriyalar isə uşaqlara təcrübələr aparmaq, fərqli eksperimentləri təhlükəsiz şəraitdə sınaq etmək imkanı verir ki, bu da onların təcrübə biliklərinin formalaşmasına böyük töhfədir. Təhsil oyunları isə öyrənməyi həm əyləncəli, həm də məhsuldar edir, şagirdlər oyunda iştirak etməklə mövzuları daha yaxşı mənimsəyirlər.

Digər bir yenilik isə fərdiləşdirilmiş tədris yanaşmasıdır. Bu yanaşmada hər bir uşağın fərdi xüsusiyyətləri, qabiliyyətləri və maraqları diqqətlə nəzərə alınır. Müəllimlər şagirdlərin fərdi öyrənmə sürətini və tərzini izləyərək, onlara uyğunlaşdırılmış tapşırıqlar və dərslər materialları təqdim edirlər. Beləliklə, hər bir şagird öz potensialını maksimum dərəcədə inkişaf etdirə bilər. Fərdiləşdirilmiş tədris yanaşması həm də uşaqlar arasında motivasiyanı artırır, özünəinam hissini gücləndirir və onları təhsildə uğura daha çox yaxınlaşdırır.

Ümumilikdə, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi və fərdiləşdirilmiş yanaşmanın mənimsənilməsi ibtidai siniflərdə təhsilin müasir çağırışlara uyğunlaşmasını təmin edir, öyrənmə prosesini daha məhsuldar və cəlb edici edir.

Eyni zamanda, integrativ tədris metodları ibtidai siniflərdə müxtəlif fənlərin məzmununu əlaqələndirərək şagirdlərdə geniş və sistemli dünyagörüşünün formalaşmasına xidmət edir. Bu metodlar şagirdlərə bilikləri müstəqil şəkildə ayrı-ayrı fənlər çərçivəsində deyil, qarşılıqlı əlaqədə, bütövlükdə anlamağa imkan verir. Məsələn, dil və ədəbiyyat dərslərində riyaziyyat və təbiət elmlərinə aid mövzuların birləşdirilməsi uşaqlara müxtəlif sahələr arasındakı əlaqəni görmək və anlayışlarını daha dərinlən inkişaf etdirmək imkanı yaradır. Belə bir yanaşma, şagirdlərin məlumatları tək-cə fakt olaraq qəbul etməsini deyil, onları analiz etməsini, ümumi kontekstdə düşünməsini və praktiki həyatda tətbiq etməsini təmin edir. Məsələn, ədəbiyyat dərslərində oxuduqları hekayədəki hadisələrin riyazi problemlərlə bağlı nümunələrlə əlaqələndirilməsi və ya təbiət elmlərində öyrəndikləri proseslərin dil bacarıqları ilə ifadə olunması dərslərin mənasını daha da artırır.

Bundan əlavə, valideynlərlə əməkdaşlığın gücləndirilməsi ibtidai təhsilin uğurunda vacib rol oynayır. Müasir tədris metodları valideynlərin uşaqların təhsil

prosesindən daim xəbərdar olmalarını təmin edir və onlara uşağın inkişafına dəstək olmaq üçün lazımi vasitələr təqdim edir. Bu əməkdaşlıq valideynlərin evdə uşaqlarla birlikdə tədris fəaliyyətlərinə qoşulmasına şərait yaradır, beləliklə, öyrənmə prosesi məktəbdəki ilə məhdudlaşmır, evdə də davam edir. Müəllimlər valideynləri uşaqların nailiyyətləri və çətinlikləri barədə məlumatlandırır, onlara təhsil üçün uyğun strategiyalar və məsləhətlər verir. Bu yaxın münasibət şagirdlərin motivasiyasını artırır və onların uğurlu təhsil almalarında əsas dəstək mənbəyi olur. Nəticədə, həm məktəb, həm də ailə birgə çalışaraq uşaqların təhsilində keyfiyyətli və davamlı irəliləyiş əldə edə bilər.

Beynəlxalq təhsil sahəsində aparıcı ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, ibtidai təhsildə uğurun açarı innovativ metodların, texnologiyaların və şagird mərkəzli yanaşmaların uğurlu tətbiqindədir. Məsələn, Finlandiyada təhsil sistemi uzun illərdir ki, fərdiləşdirilmiş öyrənməyə xüsusi önəm verir. Burada müəllimlər hər bir şagirdin fərdi inkişaf səviyyəsinə uyğun tədris planları hazırlayır və şagirdlərin maraq dairəsini nəzərə alaraq dərsləri daha mənalı edir. Finlandiyada məktəblərdə sosial-emosional inkişafın dəstəklənməsi üçün psixoloji yardım və sosial bacarıqların inkişafı proqramları geniş yayılıb ki, bu da uşaqların ümumi rifahına müsbət təsir göstərir.

ABŞ-da isə STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) tədris modeli ibtidai təhsil mərhələsində geniş tətbiq olunur. Bu yanaşma şagirdlərin təkcə akademik biliklər deyil, eyni zamanda yaradıcı düşünmə, kritik analiz və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməsinə imkan verir. STEAM layihələri vasitəsilə uşaqlar real həyat problemlərini araşdırır, texnoloji vasitələrdən istifadə edərək öz layihələrini hazırlayır, təqdim edir və həmkarları ilə əməkdaşlıq edirlər. Belə bir tədris mühiti onların marağını artırır, elmi və texnoloji sahələrə yönəlməsini stimullaşdırır.

Yaponiyada isə “Kumon” və ya “Reggio Emilia” kimi tədris yanaşmaları məşhurdur. “Reggio Emilia” modeli, xüsusilə ibtidai siniflərdə, uşaqların maraq və maraqları əsasında öyrənməni təşviq edir. Bu yanaşmada uşaq təkcə bilik alıcısı deyil, həm də tədrisin fəal iştirakçısı, araşdırıcı və yaradıcı şəxsiyyəti kimi qəbul olunur. Bu modelin əsas xüsusiyyəti uşağın təbii maraqlarına uyğun layihələr üzərində işləməsi və müəllimlərlə, həmyaşıdları ilə davamlı dialoqda olmasıdır.

Müasir dövrdə ibtidai təhsilin keyfiyyətinin artırılması ölkəmizin gələcəyi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Dünyanın qabaqcıl təhsil sistemlərində tətbiq olunan yeniliklərdən istifadə etməklə, ibtidai siniflərdə tədris prosesini daha səmərəli və cəlbədicə etmək mümkündür. Bu məqsədlə, tədris metodlarının yenilənməsi, müasir texnologiyaların tətbiqi və müəllimlərin peşəkar inkişafının təmin olunması əsas istiqamətlər kimi ön plana çıxır.

İbtidai təhsildə fərdiləşdirilmiş yanaşmanın genişləndirilməsi mühüm addımlardandır. Finlandiya təhsil sistemi bu baxımdan nümunə olaraq göstərilə bilər. Orada hər bir şagirdin fərdi qabiliyyətləri və ehtiyacları nəzərə alınaraq tədris proqramları hazırlanır. Müəllimlər isə şagirdlərin inkişafını daimi izləyən qiymətləndirmə vasitələri ilə fərdi dəstək göstərirlər. Ölkəmizdə də bu təcrübənin tətbiqi şagirdlərin təhsil uğurlarını artırmaq üçün vacibdir. Belə fərdiləşdirilmiş tədris yanaşması şagirdlərin öz güclərini maksimum səviyyədə inkişaf etdirməsinə, təhsilə maraq və motivasiyanın yüksəlməsinə gətirib çıxarır.

Bundan başqa, STEAM – elm, texnologiya, mühəndislik, incəsənət və riyaziyyatın integrasiya olunması – layihə əsaslı tədris proqramlarının ibtidai siniflərdə tətbiqi də vacibdir. ABŞ kimi ölkələrdə bu proqramlar şagirdlərin kompleks düşünmə və yaradıcı bacarıqlarının formalaşmasına ciddi təsir göstərir. Bizim məktəblərdə də bu istiqamətdə addımlar atılmalı, şagirdlərin bilik və bacarıqları real həyatda tətbiq olunan layihələr vasitəsilə inkişaf etdirilməlidir.

İntegrativ tədris metodlarının gücləndirilməsi də təhsil prosesinin keyfiyyətini yüksəldir. Müxtəlif fənlərin məzmununun əlaqələndirilməsi şagirdlərə bilikləri ayrı-ayrı yox, bütövlükdə anlamağa imkan verir. Məsələn, dil və ədəbiyyat dərslərində riyaziyyat və təbiət elmləri ilə bağlı mövzuların birləşdirilməsi onların dərsləri daha dərinlən qavramasını təmin edir. Bu cür yanaşma uşaqların analitik düşüncə tərzini gücləndirir və biliklərin praktiki istifadəsinə şərait yaradır.

Müasir texnologiyaların təhsilə integrasiyası da böyük əhəmiyyət daşıyır. Elektron dərslilər, interaktiv lövhələr və təhsil proqramları ibtidai siniflərdə dərslər daha maraqlı və interaktiv keçirilməsini təmin edir. Bu vasitələr şagirdlərin diqqətini cəlb edir və onların mövzuları daha yaxşı mənimsəməsinə kömək edir. Xüsusilə proqramlaşdırma və robototexnika kimi sahələrin erkən yaşda tədrisi uşaqların texnoloji bacarıqlarının inkişafı üçün vacibdir. Böyük Britaniya və Cənubi Koreya kimi ölkələrdə bu sahədə uğurlu təcrübələr mövcuddur və biz də onlardan faydalana bilərik. Bundan əlavə, virtual və artırılmış reallıq texnologiyalarının tətbiqi dərsləri daha interaktiv və vizual edir, şagirdlərin marağını və öyrənmə motivasiyasını artırır.

Müəllimlərin peşəkar inkişafı tədris metodlarının yenilənməsində əsas rol oynayır. Müasir təlimlər, kurslar və seminarlar vasitəsilə müəllimlər yeni metod və texnologiyalarla tanış olur, onları tədris prosesində uğurla tətbiq etməyi öyrənirlər. Eyni zamanda, mentorluq sistemləri müəllimlər arasında təcrübə mübadiləsini gücləndirir və onların peşəkar inkişafını sürətləndirir. Müəllimlərin rəqəmsal savadlılığının artırılması da zəruridir, belə ki, onlar müasir texnoloji vasitələrdən effektiv istifadə etməyi bacarmalıdırlar.

Validəynlərin təhsil prosesinə cəlb olunması da ibtidai təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm amildir. Validəynlər müasir tədris metodları barədə məlumatlandırılmalı, evdə uşaqlara dəstək olmaq üçün zəruri resurslarla təmin edilməlidirlər. Müəllimlər və validəynlər arasında effektiv əlaqənin qurulması uşaqların təhsil motivasiyasını artırır və onların məktəbdə və evdə daha uğurlu olmasına şərait yaradır. Bu birlikdə çalışmaq uşaqların sosial və emosional inkişafını da dəstəkləyir, onların təhsil prosesində qarşılaşdıqları çətinliklərin aradan qaldırılmasına kömək edir.

Dünyadan gələn qabaqcıl təcrübələrin ölkəmizdə ibtidai təhsilə uğurla tətbiqi tədrisin keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artıracaqdır. Fərdiləşdirilmiş tədris, STEAM layihələri, integrativ metodlar, rəqəmsal texnologiyalar və müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafı sayəsində şagirdlər yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənməyəcək, həm də onları praktikada tətbiq etmə bacarığı qazanacaq, yaradıcı, məsuliyyətli və texnoloji savadlı fərdlər kimi yetişəcəklər. Bu isə ölkəmizin gələcək intellektual potensialının artırılması və qlobal təhsil standartlarına uyğunlaşması üçün əsas amil olacaqdır.

İbtidai siniflərdə tədris metodlarının davamlı yenilənməsi təhsil prosesini həm daha maraqlı, həm də daha səmərəli hala gətirir. Müasir təhsil yanaşmaları sayəsində şagirdlər sadəcə passiv bilik qəbul edənlər deyil, dərslər hər mərhələsində fəal iştirak edən, öz öyrənmə prosesinin subyekti olan fərdlərə çevrilirlər. Aktiv öyrənmə metodları onların təfəkkürünü, yaradıcılığını və problem həll etmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirir, bununla da biliklərin sadəcə əzbərlənməsi deyil, dərin qavranılması təmin olunur.

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların tədrisə inteqrasiyası öyrənmə prosesini daha interaktiv, vizual və əyləncəli edir. Elektron resurslar və interaktiv proqramlar şagirdlərin diqqətini cəlb edir, onların müxtəlif öyrənmə tərzlərinə uyğunlaşaraq hər kəsin fərdi ehtiyaclarını qarşılayır. Bu isə təhsilin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, uşaqların texnoloji biliklərinin də formalaşmasına səbəb olur ki, bu da müasir dövrdə çox vacibdir.

Fərdiləşdirilmiş yanaşma isə təhsil prosesində hər bir şagirdin fərdi potensialını maksimum dərəcədə ortaya çıxarmağa xidmət edir. Müəllimlər uşaqların qabiliyyətlərini, maraqlarını və öyrənmə sürətini nəzərə alaraq onlara uyğun tapşırıqlar və dəstək formaları təqdim edirlər. Bu yanaşma sayəsində hər bir şagird özünə inamını artırır, təhsilə marağı yüksəlir və öz gücünü hiss edir.

Eyni zamanda, valideynlərlə sıx əməkdaşlıq ibtidai təhsilin uğurunda mühüm amil kimi çıxış edir. Valideynlərin təhsil prosesində aktiv iştirakı uşaqların motivasiyasını artırır, onların məktəbdə və evdə əldə etdikləri biliklərin daha möhkəm şəkildə mənimsənməsinə kömək edir. Bu birlikdə çalışmaq şagirdlərin sosial və emosional inkişafını da dəstəkləyir, onların təhsil yolunda qarşılaşdıqları çətinliklərin öhdəsindən daha asan gəlmələrini təmin edir.

İbtidai siniflərdə tədris metodlarının yenilənməsi və müasir təhsil texnologiyalarının tətbiqi gələcəyin təhsilli, yaradıcı və məsuliyyətli fərdlərinin yetişməsində əsas rol oynayır. Bu proses həm də təhsil sisteminin davamlı inkişafını təmin edir, ölkəmizin intellektual potensialının artmasına zəmin yaradır.

Elmi yeniliyi. Məqalədə ibtidai təhsildə fərdiləşdirilmiş yanaşmaların, aktiv öyrənmə metodlarının və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inteqrasiyasının tədris keyfiyyətinə təsiri araşdırılır. Yeni elmi yanaşma kimi, müxtəlif fənlərin inteqrativ şəkildə tədrisi və STEAM layihələrinin ibtidai təhsildə tətbiqi vurğulanır. Bundan əlavə, müəllimlərin peşəkar inkişafı və valideynlərlə əməkdaşlığın effektiv qurulması ibtidai təhsilin davamlı inkişafında önəmli amillər kimi qiymətləndirilir. Bu yanaşmalar təhsil prosesində uşaqların motivasiyasını, öyrənmə marağını və praktiki bacarıqlarını artırmağa yönəlib.

Praktiki əhəmiyyəti. Təklif olunan metod və yanaşmalar ibtidai sinif müəllimləri üçün praktik tövsiyələr təqdim edir, tədris prosesinin müasir çağırışlara uyğunlaşdırılmasına yardımçı olur. Elektron dərsliklər, interaktiv lövhələr, layihə əsaslı və fərdiləşdirilmiş tədris proqramları məktəblərdə dərslərin effektivliyini artırır. Valideynlərlə sıx əməkdaşlıq uşaqların təhsilinə davamlı dəstək verir və məktəb ilə ev arasında əlaqəni gücləndirir. Həmçinin, müəllimlərin peşəkar inkişaf proqramları onların müasir texnologiyalar və metodlardan səmərəli istifadə etməsini təmin edir, bu da ümumi təhsil keyfiyyətini yüksəldir.

Nəticə. İbtidai təhsilin müasir çağırışlara uyğun yenilənməsi, fərdiləşdirilmiş və aktiv öyrənmə metodlarının tətbiqi, informasiya-kommunikasiya texnolo-

giyalarının inteqrasiyası uşaqların bilik və bacarıqlarının inkişafını təmin edir. Bu proses onların təhsilə marağını artırır, yaradıcı və məsuliyyətli fərdlər kimi formalaşmasına şərait yaradır. Beynəlxalq təcrübələrdən götürülən müasir təhsil yanaşmaları ölkəmizdə ibtidai təhsilin səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün əsas amillərdir. Tədris metodlarının davamlı təkmilləşdirilməsi və müəllimlərin peşəkar inkişafının təmin olunması gələcəyin savadlı və texnoloji cəhətdən hazırlıqlı nəsillərinin yetişməsində həlledici rol oynayır.

Aysel Alasgar

Summary

INNOVATIONS IN TEACHING METHODS IN PRIMARY GRADES

Primary education is a crucial stage in children's development, forming the foundation for their future success. Modern educational changes, especially technology and globalization, require innovative teaching methods. Active learning, personalized approaches, and ICT integration enhance student engagement and practical skills. Examples from Finland, the USA, and Japan highlight successful international practices like STEAM education and Reggio Emilia. Strengthening teacher training and parent involvement is essential for improving education quality. Adapting these methods will help cultivate creative, responsible, and technologically skilled individuals, boosting the country's intellectual potential.

Айсель Алескер

Резюме

НОВОВВЕДЕНИЯ В МЕТОДАХ ПРЕПОДАВАНИЯ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Начальное образование – важнейший этап развития детей, закладывающий основу будущих успехов. Современные изменения в образовании, особенно технологии и глобализация, требуют инновационных методов обучения. Активное обучение, персонализированный подход и интеграция ИКТ повышают интерес учеников и практические навыки. Опыт Финляндии, США и Японии демонстрирует успешные международные практики, такие как STEAM и методика Реджио Эмилия. Важна также подготовка учителей и сотрудничество с родителями для повышения качества образования. Внедрение этих методов способствует формированию креативных, ответственных и технически грамотных личностей, укрепляя интеллектуальный потенциал страны.

Rəyçi: G.Abdullayeva